

بازوق بالالاره زته گلدری

(9 - کتاب)

ورنده‌ر باسپاسی

تەنرىق بالالارەرتەگىلىرى

(9 - كىتاپ)

شىنجاڭ جاستار - ورەندەر باسپاسى

2006 - ۇرۇمچى

图书在版编目(C I P)数据

哈萨克儿童童话故事选(9). / 卡丽卡西 编写; — 乌鲁木齐:
新疆青少年出版社 2006. 4

ISBN 7 — 5371 — 5492—9

I. 哈… II. 卡… III. 哈萨克族—童话—作品集—中国
—哈萨克语(中国少数民族语言) N. I 287. 7

中国版本图书馆 C I P 数据核字(2006)第 027930 号

责任编辑: 贾尔肯·依达亚提

责任校对: 娜孜古丽

封面设计: 巴哈提

哈萨克儿童童话故事选(9) (哈萨克文) 卡丽卡西 编写

新疆青少年出版社出版

(乌鲁木齐市胜利路 100 号 邮编: 830001)

新疆新华书店发行 新疆新华印刷厂印刷

787×1092 毫米 32 开本 6.5 印张

2006 年 4 月第 1 版 2006 年 4 月第 1 次印刷

印数: 1 — 3060

ISBN7—5371—5492—9 定价: 8.00 元

جاۋاپتى رەداكتورى: جارقىن يدايات ۋلى
جاۋاپتى كوررەكتورى: نازىگۈل تالىپباي قىزى
مۇقاباسىن جوبالاعان: باقت ەسكەندىر ۋلى

قازاق بالالار ەرتەگىلەرى (9)

قۇراستىرعان: قالقاش قوجامسان قىزى

*

شىنجياڭ جاستار - ورەندەر باسپاسى باستىردى
(*ۇرىمى جەڭس كوشەسى 100 - قورا، پ: 830001)

شىنجياڭ شىنخۇا كىتاپ دۇكەندەرى تاراتادى

شىنجياڭ شىنخۇا باسپا زاۋودىندا باسلىدى

فورماتى 1/32 1092×787 م.م، باسپا تاباعى: 6.5

2006 - جىل ۶ساۋىر، 1 - باسپاسى

2006 - جىل ۶ساۋىر، 1 - باسلىۋى

تىراجى: 3060 — 1

ISBN7 — 5371 — 5492 — 9

باعاسى: 8.00 يۋان

باسپادان

ەرتەگى، اڭىز، ولەڭ-جىرلار حالقىمىزدىڭ ەرتەدەن كەلە جاتقان اسىل مۇراسىمى. «قازاق بالالار ەرتەگىلەرى» اتتى بۇل ۇلاسىپالى جىناق تۇرمىس-سالت ەرتەگىلەرى، ميفتىك ەرتەگىلەر (قىيال-عاجاپىتار)، حايۋاناتتار ەرتەگىلەرى، اڭىز ەرتەگىلەرى سىقىلدى تۈرلەرگە بۆلىنىپ، جەكە-جەكە ون كىتاپ بولپ شىعارىلدى.

قوللىنىلدىكى كىتاپتى وقۇ ارقىلى ەرتە زامانداغى ەڭبەكشى حالقتىڭ ءومىرىن، ارمان-تىلەگىن، كۈرەسىن، سالت-ساناسىن، ءورالدىن بىلۈگە، تۇسىنىۋىگە بولادى. حالقىمىز ءوز ۇرپاقتارىن ادال، مەيىرىمدى، اقمىلدى، زەردەلى، ەرجۈرەك ەتىپ تارىيەلەۋ ماقساتىندا ەرتەگىنىڭ نەشە الۋان ءتۈرىن تاپقىرلاغان ءارى ول ارقىلى ۇرپاقتارىن ءبىلىم الۋ جولىندا ەرىنبەي ەڭبەكتەنۋىگە، تاباندىلىققا، شىدامدىلىققا، تىرشلىك دۇنيەسىن قورعاپ، ەكولوگىيالىق ورتانى ايالاي بىلۈگە باۋلىپ وتىرعان.

مازمۇنى

- 1 التىن ءمۇيزدى كىيك
- 4 ەكى بۇعى
- 5 تۇيەنى كورسە جىلقى نەگە قالتىرايدى
- 7 ەيت پەن مىسقى نەگە اراز
- 9 جالقاۋ مىسقى
- 11 ارىستان كۇشىگىن اسراغان مىسقى
- 12 مىسقى پەن قويان
- 14 تورعاي مەن تىشقان
- 15 ەكى اتەش
- 16 ساۋىسقان مەن كوكەك
- 18 قاسقىردىڭ قامقورلىعى
- 30 اق تىيىن مەن قاسقىر
- 31 قاسقىر نەگە ۇلىدى
- 33 قاسقىر، تۇلكى جانە ەسەك
- 38 ۇوزىم جەگىسى كەلگەن قاسقىر
- 39 قوي مەن قاسقىر
- 41 تۇلكى مەن قاسقىر
- 42 تۇلكى مەن قوياننىڭ قۇيرىق الماستىرۋى
- 44 تۇلكى مەن اتەش
- 45 تۇلكىنىڭ كۈلكىسى
- 47 قۇمىرسقا

49	قۇمىرسقاننىڭ قاناعاتى
52	خان مەن قۇمىرسقالار
55	ادام مەن ارىستان
57	قاسقىر مەن كىسى
59	جاقسىلىققا جاماندىق
60	تىشقاندار
61	ئىتنىڭ سىناعى
63	قوزى مەن قاسقىر
64	مىسقى نەلىكتەن تىشقان جەيدى
66	ئىت نەلىكتەن بىرلىدايدى
69	شىبىن قالاي پايدا بولغان
71	قوياننىڭ قۇيرىغى قالايشا شولاق
74	قايرىمىسىزدىق
77	«سىمباتتى» سىير جايلى حىكايى
79	كىەلى كەر بۇغى جانە قول مەرگەن
88	قارلىعاش پەن تاۋەت
90	توقتى-قوشقار، بۇزاۋ-بۇقا، لاق-تەكە
94	جىل باسنا تالاسقان حايۋاندار
96	ارىستان پاتشا
99	قارتايغان ارىستان
101	ارىستان مەن تۈلكى
102	تۈلكى مەن قىرعاۋىل
104	قۇيرىشىق
108	قۇ قاز
109	قىرىق قاسقىر، ەكى ەشكى
112	ئەبورى جولبارستى قالايشا الدادى

- 115 بۇل نە قىلغان باتپان قۇيرىق
- 118 بەس ەشكى
- 123 جاماندىق نەدەن بولادى
- 125 ەكى لاق
- 129 اقىلدى لاق
- 132 ەكى ەيتتىڭ دوستى
- 135 ەيت پەن مىسقى ادامعا قالاي ۇيرەنەدى
- 139 ۇش ايۇ
- 142 ايۇ مەن ماسا
- 147 كوبەلك پەن ماسا
- 149 جولبارس پەن تىشقان
- 151 تىشقان، ەيت جانە مىسقى
- 152 تىشقان مەن مىسقى
- 154 تىرنانىڭ تاپقىرىلى
- 156 بايعىز
- 161 جاپالاق كورسەڭ اتىپ ال
- 164 جارقانات نەگە تۇندە ۇشادى
- 166 بۇلبۇل، جارقانات جانە قارا قۇرت
- 170 اق كوگەرشىن
- 172 شىمشىق پەن كوگەرشىن
- 174 بودەنەنىڭ قۇيرىعى نەگە كەلتە
- 175 قارلىعاشتىڭ قۇيرىعى نەگە ايرى
- 179 قارلىعاش پەن شوچە تورعاي
- 180 ەسىرىك تورعاي
- 183 قىرعى مەن بوكتەرىگى
- 185 قىران مەن قۇزعىن

186	كەپتەر مەن قارعا
187	اتەش پەن توتى
188	ساۋسقان
190	ايلاكەر قويان
192	كوجەك
194	وگىز بەن ەسەك
195	ەسەك پەن سارشۇناق
198	ەكى قاز بەن ەبىر باقا

التن ءمۇيىزدى كىيىك

ەرتەدە بۇلدىر مەرگەن دەگەن اتاقتى اڭشى بولپىتى.
ءوزى مەرگەن، قارۋلى، اقسلىدى، ەر جۇرەك ادام ەكەن.
ءبىر كۇنى ول اڭغا شىعپ ورماندى تاۋدى ارالايدى.
شارشاعان سولك ءبىر اعاشتىك كولهڭكەسىنە كەلىپ
دەمالادى.

بۇلدىر مەرگەن قارسى الدىندا اعىپ جاتقان بۇلاققا
قاراپ وتىرادى. سويتسە بايقامپتى، بۇلاقتىك ارعى
جاعاسىندا، ۇلكەن جارتاستىك تۇبىندە ەكى ءمۇيىزى
شاڭىراقتاي ءبىر كىيىك جايلىپ جۇر ەكەن. بۇلدىر
مەرگەن ءوز كوزىنە ءوزى سەنبەي، تاڭدانان قارايدى. ەكى
ءمۇيىزى قاراعايداي، جارقىلداغان التىن ەكەن. مەرگەن
اتۇعا مىلتىعىن كەزەيدى. سول كەزدە كىيىككە ءتىل
ءبىتىپ:

— سابىر ەت، مەرگەن! — دەپ، بۇلدىر مەرگەندى
توقىتاتىدى. اڭشى ونىك جانىنا كەلەدى. ول اڭ اۋلاپ
جۇرىپ بۇرىن - سوڭدى مۇنداي كەرمەتتى كورمەگەن
ەكەن. قانتى تاڭ قالادى.

التىن ءمۇيىزدى كىيىك ءاپ - ساتتە ءمۇيىزدى اق
ساقالىدى شالعا اينالادى. ۇستىندەگى كىيىمى كۇمىستەي
جارقىرايدى. ال ەكى التىن ءمۇيىزى سول قالپىندا قالادى.
بۇلدىر مەرگەن ەشتەڭ دەمەي تاڭىرقاي، تاڭدانان قارايدى.
— وسى تاۋدا بۇلدىر مەرگەن دەگەن اتاقتى اڭشى باتىر

بار دەپ ەستىپ، سەنى نىزدەپ شىعەپ ەدەم، سەنى نىزدەپ شىققان شارۋامدى ايتايىن.

— ايتىڭىز!

— مەنىڭ بالام جەر استىنداى ەلدىڭ حانى ەدى. مەن تۇعان اكەسىمەن. قالامىزعا جاقىن جەردە تەرەڭ ەبىر ساي بار ەدى. چىمرما جىل بولدى، سونى ەبىر جەتى باستى ايداعار مەكەندەپ الدى. جۇما سايىن ەبىر ۇل، ەبىر قىز، ون قوي سالىق العىزىپ جەيدى. «سالىمعا كونبەسەڭ، بۇكىل ەل - جۇرتىڭدى قالاسىمەن قوسا جۇتامىن»، — دەيدى. ونىڭ ۇستىنە سول سايدىڭ ماڭىنا بارغان ادام بولسىن، مال بولسىن، ايتەۋىر ەتىرى جاندى قۇتقارمايدى. سوعان ەشكىمنىڭ كۇشى جەتپەيدى. ونى تەك بۇلدىرمەرگەن عانا جەڭەدى دەگەن سولڭ، حالقىمىزعا ەبىر جاقسىلىق بولاما دەپ، سەنى نىزدەپ شىعەپ ەدەم! — دەيدى اق ساقالدى شال جىلاپ.

— مالعا ۋ جاعىپ، ايداعار جاتقان سايعا جىبەرمەدىڭ. دەرمە؟ سونى جۇتسا، ۋلاپ ولمەس پە ەدى؟ — دەيدى بۇلدىرمەرگەن ويلانىپ.

ونى دا سىتەدىك، ايتەۋىر جاۋىز ودان ولمەدى. جۇرتىمىزدى جۇتىپ تاۋىساتىن بولدى. قولىڭنان كەلسە، كوپشىلىك ۇشىن ايانبا، شىراعىم! — دەيدى شال ۇتىنىپ.

— جارايدى — دەپ، بۇلدىرمەرگەن ساۋىت-سايماىنن سايلاپ، التىن ۇمبىزدى شالعا ئلەسەدى. ولار جەردىڭ استى مەن ۇستىن جالعاستىراتىن ۇڭگىردەن ۇتىپ، قارتتىڭ قالاسىنا بارادى.

بۇلدىر مەرگەن بوينا بار كۇش - قۇاتىن جىناپ، قولىنا جۇز قۇلاش الماس سەمسەر الادى دا، ايداعار جاتقان

سايغا كەلەدى. جوتاعا شىقسا، بوران سوعىپ تۇرەكەن. جەلدىك قاتتىلغى سونشا، تاۋدىڭ ەكى بەتىندەگى تاستى ۇشربىپ كەتىپ جاتىر.

بۇلدىر مەرگەن قاھارلانىپ، سەمسەردى قوللىنا كۆلدەنەڭ ۇستاپ، كۇشتى لەپپەن تارتىپ جاتقان ايداعاردىڭ اۋزىنا قاراي جۇرەدى. سۇراپىل بوران ونى ۇشىرىپ وتىرىپ، ايداعاردىڭ اۋزىنا ۇبىر-اق الپ بارادى. وتكىر سەمسەر جاۋىز جىلاننىڭ ەكى ەزۋىن ۇتلىپ، قۇيرىغىنان ۇبىر-اق شىعارادى. ورتاسىنان قاق بولىنگەن ايداعار قىمىلداۋعا شاماسى كەلمەي ولەدى.

ايداعاردان قۇتىلغان جۇرت شات - شادىمان قۇانىشقا بولەنەدى. بۇلدىر مەرگەندى قورشاپ الپ، قوشامەتتەپ، قالاسىنا الپ كەلەدى. ۇلان - اسىر توي جاسايدى. التىن ۇمۇيزدى شال:

— بالام، سەن ۇزنىڭ جالعىز ەكەنىڭ. اڭ اۋلاپ قانا تىرشىلىك ەتەتىن كورىنەسىڭ. بىزدە مال دا، دۇنيە-بايلىق تا مول. سەن ەندى وسىندا قال دا، وتاۋ تىگىپ تۇتىن تۇتەت، — دەيدى بۇلدىر مەرگەنگە. بۇعان مەرگەن كۈنبەيدى.

مەنىڭ اش - ارىق اۋلىم، تۇسقاندارىم بار ارتىمدا. ولاردى تاستاپ مەن مۇندا ۇوز باسىمنىڭ قامىن كۇيتتەپ قالا المايمىن، — دەيدى.

بۇلدىر مەرگەننىڭ مۇندا قالماستىن كوزى جەتكەن التىن ۇمۇيزدى شال وعان حاننىڭ قازىناسىنان كوپ التىن، اسىل دۇنيە سىعا تارتىپ، اۋلىمىنا اتتاندىرادى. وسىدان سولڭ بۇلدىر مەرگەننىڭ اۋلى دا الدەنىپ، كۈن كورىسى جۈندەلەدى.

ەكى بۇغى

تاۋدىڭ قالماڭ شالغىنىدا جايلىپ جۇرگەن ەكى بۇغى
بىر بۇلاقتىڭ باسىنداى شوپكە تالاسىپ قالىپتى.
— بۇل مەنكى، مەن بۇرىن جەيمىن، — دەپتى
بىرەۋى.

— جوق، مەن جەيمىن، بۇل جەرگە سەنەن بۇرىن مەن
كەلگەنمىن، — دەپتى ەكىنشىسى.
ەرەگەستىڭ اقىرى توبەلەسكە اينالادى دا، بىرىن -
بىرى سۇزگىلەي باستايدى. تورت اياقتارىمەن جەر تىرەپ،
سىرەسە تۇسىپ، مۇيزدەرىن ساتىرلاتا قاقتىعىستىرىپ،
ۇزاق سۇزىسىپتى.

سۈيىتىپ، شاپقاسىپ جۇرگەندە تىپتى قىزىق وقىعا
بولىپتى. تالدىڭ بۇتاعىنداى ارىيىعان اش مۇيىزدەرى
بىرىنە-بىرى ئىلىنىپ، ايقاسىپ قالىپتى.
ەندى سۇزىسكەندى قويىپ، سونى اجىراتا الماي،
اۋىرە-سارساڭغا تۇسىپتى. ارى تارتقىلاسىپتى، بەرى
تارتقىلاسىپتى، جۇلقىسقاىندارىنان ەشتەڭە ونىپتى.
سۈيىتىپ ارپالسىپ جۇرىپ، ابدەن دىڭگەلەرى قاتادى،
الدەرى بىتىپ، شىقنا دەم المىسىپ، بىراز تىنىغىپ
تۇرسادى.

سول كەزدە تاۋ ەتەگىن جاعالاپ اڭشى كەلە جاتادى.
قالماڭ نۇ اراسىنداى بۇلاقتىڭ باسىندا بىرىنە-بىرى
مۇيىزىنەن بايلانىسىپ، نە ارى، نە بەرى جىلجى الماي
سىرەسىپ تۇرغان بۇغىلاردى الگى اڭشى ولجا ەتىپتى.
تالاستىڭ اقىرى ەكى بۇغىعا اجال بولىپ جابىسىپتى.

تۈپەنى كورسە جىلقى نەگە قالتىرايدى

ەرتەدە جىلقى كۈنگە قاراپ بىلاي دەپتى:
— و، بارلىق جان - جانۋارلارغا تىرشلىك سىلاغان
قايرىمدى كۈن، مەنى جانۋارلاردىڭ اراسىنداغى ەڭ
سۇلۋلاردىڭ ۇبىرى دەسەدى جۇرت. سولاي ەكەنن ۇزىم دە
سەزەمەن. سوندادا كەيىبىر دەنە مۇشەلەرىمدى بۇدان دا
ادمەرەك ەتۈگە بولار ەدى - اۋ دەپ ويلايمەن.
— سوندا قاي جەرىڭدى تۈزەي تۇسۇگە بولار ەدى دەپ
ويلايسىڭ؟ — دەپ سۇرايدى كۈن كۈلمىسەرەپ.

— ەگەر، — دەيدى جىلقى، — سىراقتارىم بۇدان دا
ۇزىنداۋ جانە سىداڭداۋ بولسا، مەن ەتپىتى الدىنا جان
سالمايتىن جۇيرىك بولار دەيم. مويىنىم اققۇدىڭ مويىنىداي
ۇزىن بولسا، ماعان ول بۇدان دا اسەم كورىك بەرەر ەدى.
توسىم جالپاقتاۋ كەلسە، قازىرگىدەن دە المىدىراق بولار
ەدى. ونىڭ ۇستىنە ادامزاتتى ارقالاپ ۇجۇرۇ ۇشىن
جوتامنان ماڭگى المىبايتىن ەر بولسا، ەتپىتى جاراسىپ
تۇرار ەدى...

— جاقسى، قالاعانىڭ بولسىن، ەسال كۈتە
تۇر— دەيدى كۈن جايراڭداپ.

سونى ايتادى دا، كۈن جەرگە تۈپەنى تۇسىرەدى.
دەنەسى الپامساداي، تۇرقى اربىعان جانۋاردى كورگەن جىلقى
ارى قوربىققانىنان، ارى جىپىرەنگەننەن قالشىلداپ قويا
بەرەدى.

— مەنە، سەن قالاعانداي ۇزىن دا سىداڭ اياق،
اقتۇدىڭ موينىنداي ۇزىن موينىن، جالپاق كەۋدە، ەرى دە
دايىن. قالاي سەنىڭ دە وسىلاي بولغىڭ كەلمە؟ — دەپ
سۇرايدى كۇن.

جىلقى ەلى دە ەسەن جيا الماي قالشىلداپ تۇرادى.
— جو-جوق... — دەيدى ەتلى كۇرمەلىپ.
— ەندەشە، جونىڭە ەجۇر، — دەيدى كۇن جىلقىغا،
ساعان ەوز بوينىڭداي دا جەتەدى! ەركىم ەوز قاسىيەتىن
باعالاۋعا ەتسىس.

سودان بەرى جەر بەتىندە تۇيە دە ەونىپ - وسە
باستايتى. ال جىلقى بولسا، تۇيەنى كورگەن سايىن ەلى
كۇنگە دەيىن دەنەسى ەدر ەتە تۇسىپ، قالتىراي باستايدى
ەكەن.

ئيت پەن مەسقى نەگە اراز

ەرتەدە ئيت پەن مەسقى وتە تاتۇ بولغان ەكەن. ەكەۋىن دە ادام اسراپ، ۋىيىندە ۋستاپتى.

كۈندەردىڭ بىر كۈنىندە، بىر ادامنىڭ ماي سىڭگەن تەرى دورباعا سالىپ ساقىتاپ جۇرگەن التىنى جوعالادى. قانشا نىزدەسەدە تابىلمايدى. التىننان ايرىلغان ادامنىڭ كۈيى تايىپ، جۇدەۋلەنە باستايدى. تاپقان - تابانغانى ئىشپ-جەۋگە جەتپەۋگە اينالادى.

مۇنى كورگەن ئيت پەن مەسقى قاتتى قىنجىلىپ قوجاسىنىڭ جوعالغان التىننى نىزدەۋگە كىرسەدى. ەكەۋى وي - قىردى ارالاپ، بارماغان تاۋى، باسپان جەرى قالمايدى. اقىرى تىتىقتاپ، ۋىلەرىنە قايتادى.

ئيت پەن مەسقى ۋىنجىرەسى ئۇسىپ، ۋىسىز كەلە جاتقاندا، كەنەت قوجاسىنىڭ مايى سىڭگەن دورباسىنىڭ ئىسى مۇرىندارىن جارىپ جىبەرە جازدايدى. قۇانغاننان ئيت قىڭسىلاپ، مەسقى مياۋلاپ جىبەرەدى.

ئيت اينالا جۇگىرىپ، تىمىسكىلەپ، اقىرى بىر تىشقاننىڭ ئىنن تىرنالاپ قازا باستايدى. مەسقىنىڭ قۇانىشى قوينىنا سىماي، اڭدىپ قاراپ وتىرا بەرەدى.

ئيت كوپ ازاپتانىپ، تىشقاننىڭ ئىننىڭ تۇبىنە جەتسە، التىن سالىنغان مايلى دوربانى تىشقان تىعىپ قويغان ەكەن. ئيت:

— مىنانى كوردىڭ بە؟ — دەپ، التىندى مەسقىنىڭ

الدنا لاقتىرىپ تاستايدى.

مىسقى سول كەزدە يەسىنە جاقسى اتتانباق بولپ،
يىتمەن بۇرىن التىندى الا قاشادى.

مىسقى ءۇي - ءۇيدىڭ توبەسىنەن قارەي جۇگىرىپ،
يەسىنە جەتەدى دە، التىندى تاستاي سالادى. مۇنى كورىپ
قوجاسى قۇانىپ كەتەدى. مىسقى باۋىرىنا باسىپ ايمالاي
بەرەدى. ءسويتىپ تۇرعاندا قارا تەرگە تۇسىپ، سابالاق -
سابالاق بولپ، ارسالاڭداپ ءيت تە جەتەدى. كەلگەن بويدا
قوجاسىنىڭ ايامنا وراىلىپ، قىسسىلاي ەركەلەيدى.
ەشتەڭەنى تۇسىنبەگەن ول ءيتىن تەۋىپ جەكىرىپ قۇىپ
تاستايدى. ءجابىر كورگەن ءيت نزالانىپ، مىسقىقا تاپ
بەرەدى. قوجاسى اراشالاپ، ەكەۋىن زورعا ايرىپ الادى دا،
مىسقىنى ۇينە الپ كەتەدى. سول كۇننەن باستاپ ءيتتى
ۇينە جول تپايدى.

مىنەكى، سودان بەرى ءيت پەن مىسقى بىرىمەن بىرى
اراز بولپ قالپتى. مىسقىنىڭ تىشقانغا وشتەسۋى دە سول
كۇننەن باستالپتى.

